

Fra de gamle Kirkebøger for Vester Han Herred.

Ved N. SODBORG.

I DE HISTORISKE AARBØGER for Thisted Amt for 1935 og 36 har jeg givet nogle Uddrag af de gamle Kirkebøger for de fleste af Sognene i Vester Han Herred. Der mangler dog endnu Kettrup, Kollerup og Hjortdal, og der skal nu her fortælles lidt om Kirkebøgerne for disse Sogne.

Kettrup Sogns Kirkebøger gaar tilbage til 1682; den første gaar fra 1682-1723. Over Fortegnelsen over fødte og døbte staar paa Latin med store Bogstaver følgende:

Catalogus Baptizætoræ Parochio Kjettrupian; hvilket betyder: Fortegnelse over døbte fra Kjettrup Sogn.

Optegnelserne er gerne meget kortfattede, f. Eks. ”Jørgen Lodvigs uægte Barn og Maren Jostdatters, kaldet Lodvig”, og derefter Faddernes Navne.

Som Regel bemærkes, om det er et ægtefødt eller uægtefødt Barn, f. Eks.:

”1699. Lørdagen d. 13. Maj. Forpagteren Jacob Balzersøns og Karen Laursdatters ægte Barn paa Aagaard, inddøbt for Svagheds Skyld og kaldet Balzer og indstillet for Menigheden d. 28. May.”

Med Hensyn til det offentlige Skriftemaal, da findes der i Kettrup Kirkebøger mange Eksempler paa, at det har fundet Sted. Fra 1682-1723 har saaledes 57 Personer maattet frem til offentlig Skrifte i Kirken, mest for Forsyndelse mod det 6. Bud. F. Eks.: ”1692 d. 26. Juni blev Karen Jensdatter Klunt i Øslef publ. absolveret, som havde forset sig imod det 6te Bud, hun udlagde Jens Truelsen, Ladefoged paa Aagaard”. Ogsaa han maatte nogle Maaneder efter frem i Kirken og bekende.

Der findes endogsaa her et Eksempel paa, at en Kvinde har maattet staa Skrifte i to Kirker paa samme Dag:

”Anno 1702, 14. Maj, blev Kjersten Christensdr. i Manstrup, Bejstrup Sogn, hendes Løsagtigheds Synd begangen med Christen Poulsen i Huusby Anno 1701, da hun tjente ham, af mig (det er Præsten Laurits Hansen Schrøder) efter Loven publ. absolveret . . . for Menigheden, og at de vilde forlade hende Forargelse og med deres Bønner forhjælpe hende hos Gud til Naade og alvorlig Omvendelse og Gerning. - Samme Dag stod hun og Skrifte i Bejstrup Kirke, som hun der i Søgaard havde hjemme og fødte sit Barn.”

Som Barnefader fremkommer tidt ret mærkelige Angivelser, f. Eks. ”en Kniplingskræmmer, navnet Lars” eller ”han var Synder fra”. Ofte er det Soldater, der maa holde for, f. Eks. 1704 blev en Karen Pedersdatter publice absolveret i Kettrup Kirke. ”Og udlagde til Barnefader en Soldat, nafnlig Christen Sørensen, Hjortdals, under Hr. Captain Stauffenbergs Compagnie . . .”

At det i fordums Tid ikke altid har været heldigt for Sædeligheden at have en stor Herregaard i Sognet, kan tidt tydeligt læses ud fra de gamle Kirkebøgers Blade. Det ses ogsaa her af Kirkebøgerne for Kettrup Sogn, idet

Herregaarden Aagaard ofte er nævnt i denne Forbindelse. Saaledes nævnes en Johan Sørensen Busch, ”Svend paa Aagaard” to Gange lige efter hinanden sammen med to forskellige Kvinder. Eller: ”Anno 1751, 2den Onsdag i Fasten blev Maren Pedersdaatter, Peder Kragts Datter i Kiettrup, pub. abslv. for Horeri begangen med Povel Christensøn, Ladefoged paa Aagaard”.

I Kirkebogen, der gaar fra 1724-72, og som ogsaa gælder for Gøttrup Sogn, har i Kettrup 44 og i Gøttrup 30 staaet offentlig Skrifte, og fra 1773-87 er nævnt 17.

Som allerede nævnt fra Gøttrup Kirkebøger er Præsten Laurits Hansen Schrøders Beretninger om Dødsfald særlig fyldige og tidt interessante, hvad der langt fra ellers er almindeligt. Her et Eksempel: ”1691. Fredagen d. 27. Martii blev Niels Wennichsøn paa Aagaard begravnen og indsat i Begravelsen paa Kiettrup Kirche. Var fød paa Aagaard Ao. 1687 d. 9. Juli. Patr. (Fader) Wenniche Søfrensen, Forpagter, Matr. (Moder) Dorthe Nielsdatter Abildgaard. Han døde Fredagen d. 20. dito. Lefnedemaal 3 Aar 9 Maaneder 3 Dage.”

Ved en Kvindes Død nævner han saaledes ikke alene hendes Bryllupsdag, men at hun og hendes Mand havde levet ”tilsammen i 24 Aar og 6 Uger” og slutter saaledes: “. . . siug paa 2 Aars Tid, men blot sengeliggende i 7 Uger. Imidlertid blev hun forligt med Gud, døde mel. Løverdage og Søndag om Natten d. 12. Martii. Lefnedemaal 58 Aar.”

Ved en 81 Aar gammel Enkemands Død skriver han: ”siug, svag og blind paa det 15. Aar; blev besøgt af sin Sjælesorger”.

I Kirkebogen for 1724-72 er Skriften under ”Fødte og introducerede” skrevet meget tæt, og for saa lettere at skelne mellem de forskellige Aar har Præsten 1760-71 tegnet en sort Ramme om hvert Aarstal.

I Kirkebogen fra 1773-1804, som begynder med Levnedstegninger over Præsterne i Kettrup-Gøttrup siden Reformationen, er der ved hvert Aars Slutning anført, hvor mange der er født i Aarets Løb, f. Eks.: ”1776: Summa 13 Børn, 6 Dreng, 7 Piger, deriblandt en uægte”. Eller mindre pænt: ”1785: Summa 12 Børn, 8 Dr., 4 Piger, deraf 1 Horeunge”.

Den næste Kirkebog fra 1805-14 begynder ogsaa med Biografier af Sognepræsterne.

Om Præsten Clemens Funch Marcher, som var født i Norge og havde været Præst i Aggersborg, før han i 1799 kom til Kettrup, staar anført flg.: ”Nogle Tvistigheder med daværende Sognepræst i Tømmerby-Lild, Herredsprovst Edvar Rørig Praëm, som fandt sig foranlediget til at klage over Hr. Marchers Embedsførelse, havde til Følge, at han d. 4. Maj 1804 blev entlediget med 200 Rdl. Pension. Han med Familie flyttede da efter Naadens Aarets Udløb til Vester Lunde i Lerup Sogn;

hvor han havde kjøbt sig en Ejendoms Gaard, i hvilken han døde d. 11. April 1808”.

Men hvad der var Grunden til Afskedigelsen, staar der ikke noget om.

Kollerup Sogns første Kirkebog begynder 1641 og gaar til 1712; første Side smukt prentet.

Fortegnelse over fødte og døbte begynder dog først 1646. Her et Par Eksempler derfra:

”Anno 1668. Anne Rasmusdaatter, en fremmed Kvindfolk, kom til Rogaard (utydeligt) och fødte en Drengbarn, til hvilchen jeg blev kaldet d. 23. Martii at døbe for Barnets Skrøbeligheds Skyld; blev kaldet Frantz, og hun skyldte for Barnefader en Karl af Kiøbenhaffn . . . “. Eller: ”1682. Christen Erichsøn og Inger Nielsdaatter i Pjersbæch dens Drengbarn, født d. 2. Januarii en stund før Solens Opgang og kaldet Niels.”

Denne Præst bruger tidt en Cirkel med en eller flere Prikker i som Tegn for Solen eller for forskellige Søndage efter Trinitatis. Ved Præstens Søns Fødsel lyder det saaledes: ”Hr. Jens Bloch i Kollerup og Maren Jacobsdr. deris Drengbarn, født 7. Januari paa St. Knuds Dags Aften Klokken over sex og om anden Dagen inddøbt af Hr. Laurits Schrøder (Præsten i Kettrup) og kaldet Jacob.”

Fortegnelsen over dem, der maatte udstaa Kirkens Disciplin, begynder 1670 og gælder ogsaa for Skræm, som da hørte sammen med Kollerup.

”1685. Karen Luridsdaatter, som boede udi Borup i Kollerup Sogn, blev som en gammel berygtet Hore og Tyf (Tyv) publice absolv. i Kollerup Kirke Dom. Luacimode (?) og maatte strax quittere Sognet.”

Her findes ogsaa et ret sjældent Tilfælde for offentlig Skrifte, nemlig for Skælden og Banden:

”1695. Povel Christensøn og hans Hustru Karen Graversdatter i Aldrup, deris offentlig Skjælden og Banden paa mange fornemme Folk |: hvorfor de til Hjemtinget blev dømt fra deris Ære og til Landstinget igjen hjulpet til Ære mod tilbørlig Erklæring og nøyagtig Afbigt ey paany straffet |: blev af Prædikestolen depreceret (vistnok formanet) paa Skjærtorsdag, og siden ginge de til Skrifte og til Herrens Bord, og hand havde og icke været til Guds Bord over et halvt Aar fra 4. Marts 94.”

Ikke saa sjældent opstod Vanskeligheder ved at blive udlagt som Barnefader, især naar saa vedkommende med Ed nægtede at være det.

Saaledes beskyldte i 1711 en Kvinde i Kollerup, Johan Christensdr. Spillemands, Simon Jørgensen i Vestergaard i Fjerritslev, som hun tjente hos, at være Fader til hendes Barn. Han lod hende straks stævne for Retten, og ”efter 8 Dages Opsættelse af Herredsfogden til god Betænsomhed i Sagen gjorde han sin korporlig Ed for Retten i Præstens Nærværelse, at han ey var hendes Barnefader, hvorefter han tog Tingsvidne og siden Dom”. - Imidlertid stod Kvinden offentlig Skrifte, men ”efter skarp og lang Formaning om Sandheds Bekjendelse at vedstaa for Guds Aasyn i Menighedens Paahør”, holdt hun dog fast paa, at hun ”vidste af ingen anden Mand”. I det Hele var disse Barnefaderudlæggelser tidt af temmelig tvivlsom Beskaffenhed.

Til de illegitime Barnefødsler regnedes undertiden ogsaa det Tilfælde, at et Barn kom for tidligt efter Vielsen, eller mellem Trolovelsen og Vielsen; saa kunde Straffen, maaske særlig naar der var en skrap Hr. Pastor i Sognet, meget let blive til offentlig Skrifte. Saaledes var Smeden i Kollerup kommet galt af Sted, og Præstens Indførelse derom i Kirkebogen er ikke helt almindelig: ”1670. Dmca. 6 p. Trin., tog Christen Lauridsøn og hans Hustru Anne Michelsdatter aabenbar Skrifte i Kollerup Kirke, fordi de havde lagt sig for tidlig til hinanden.”

Ovennævnte Udtryk bruger denne Præst endda flere Steder.

I Tiden fra 1670-1712 udstod 88 Personer offentlig Skrifte i Kollerup og Skræm Kirker, og fra 1713-64 ca. 85 og derefter kun 1 i 1775, og denne utiltalende Straf er derefter ebbet ud.

Vi gaar derefter over til Fortegnelsen over de ”bortdøde” for Kollerup Sogn; den begynder 1646, men det er som Regel kun ganske korte Meddelelser, der gives, f. Eks.: ”1646. Niels Roed i Kollerup begrof Jeg d. 4. Febr., Ætatis (Alder) 78”, eller: ”1647. Jens Schræders Barn i Andrup, som blev qualt i en Dejnekær, begrof Jeg d. 27. Febr. Æt. 2 Aar”.

Ved Præsten Niels Andersen Aslovs Død staar saaledes: ”Hr. Niels Andersen Aslovius, Sognepræst paa Stedet, døde d. 14. Novbr. 1679 om Aftenen Klokken halvgaaen ti. Æt. 69”. Han havde været Præst i Kollerup siden 1641.

Fra 1687 skal anføres et Dødsfald: ”Niels Pedersøn Kiib af Nøraarup døde strax efter 5 Dage, hand med sin unge Hustru var fløt herhen til det øde Sted. Æt. 37”. Men hvad det er for et øde Sted, der hentydes til, er ikke let at vide.

De to næste Kirkebøger gaar fra 1712-71 og fra 1772-1814 og indeholder som Regel kun ret korte Meddelelser. F. Eks.: ”1788. Sognepræsten Hr. Josias Holsts Stifdatter Jomfrue Anne Marie Elisabeth Dahl, død d. 20. April, jordet d. 29. dito, tæt sønden for Kirken lige for Vinduet i Choret. Gl. 27 Aar 5 Mdr. 15 Dage”.

I Kirkebogen fra 1772 findes til 1823 Fortegnelse over dem, som er blevet berettede. F. Eks.: ”1774. Zonis Hustru i Ferritslev betjent d. 23. Januarie”.

Hjortdal ældste Kirkebog gaar fra 1694-1757. Fra 1708-12, mens Anders Nielsen Gjerding var Præst, er Skriften meget utydelig og vanskelig at læse.

Fra Fortegnelsen over døbte skal kun gengives fig.: ”1717 d. 13. Juni blev døbt et Drengbarn, som ved Daaben fik det Navn Las . . . “. som Fadder nævnes en ”Lass paa Sanden”.

I 1772 blev døbt et Pigebarn med det sjældne Navn Sire, et Navn, som dog i fordums Tid ikke skal have været saa sjældent paa Randersegnen.

Ligesom i de andre Sogne i Vester Han Herred spores ogsaa her den tidt ret store Skare af Tiggere, som i de Tider vandrede fra By til By og førte en kummerlig Tilværelse. Saaledes f. Eks. i 1728:

”Et Hittebarn, et Drengbarn, som blev fundet i Matts Lauritsens Lade i Hjortdals, kaldet ved Daaben Jephtha. Barnet fandtes d. 17. Oktbr. Der blev gjort Bøn, at Moderen til Barnet maatte opdages, hvilket ogsaa skete d. 9. Novbr. Hun var et ungt Menneske af Hellevad Sogn i

Vendsyssel, navnlig Boel Sørensdatter, som tillige med Barnet blev befordret til sit Hjem.”

”1751 d. 9. Maj, Dom. Cantate, blev et Drengbarn døbt med Nafn Hans. Moderen ved Nafn Sidsel Rasmus Datter var en fattig Kone, som gik om at tigge og kom til Peder Joensens her i Sognet at laane Hus, hvor hun gjorde Barsel. Hun foregav hendes Mand at skulle være i Vendsyssel og hedde Johan Diderichsen. Jens Høegs Kone paa Heden bar Barnet til Daaben.”

I Fortegnelsen over døde nævnes i 1694 en Laurids Christensen af Nørtorup, og Præsten anfører som en Sjældenhed, at denne Mand havde tjent højformemme Personer, nemlig Vogn Krag, Mandrup Due og Jørgen Seefeld med flere .

Da Sognepræsten Claus Michelsen Zimmermann døde i 1708, efter at han havde været Præst i Hjortdal siden 1693, gives der en hel Levnedstegning af ham i Kirkebogen. Det samme er ogsaa Tilfældet med den efterfølgende Præst Anders Nielsen Gjerding. Om ham staar der, at han var født i Gjerding Præstegaard, Hellum Herred, 1677, og at Faderen var: ”vellærde, hæderlige og høylærde Mand, Mag. Niels Andersen, fordum Sognepræst til Gjerding og Blenstrup Menigheder, Moderen gudelskende Matrone Cathrine Johansdatter Brandt. Han døde 1712 d. 29. Febr. ”efter at have levet i Verden i 35 Aar og nogle Dage”.

Om denne Præst staar der i Wibergs Præstehistorie, at han var from, oprigtig og flittig i sit Embede.

Den næste Præst, Jørgen Peter Lund, anfører altid ved Dødsfald, hvor længe vedkommende havde levet i Verden, f. Eks. ved sin Søns Død:

”Torsdagen d. 22. Septbr. døde Anders Jørgensen, min Søn, og blev hæderlig begravet d. 27. ejusdem, da han i Verden havde levet 8 Uger og nogle Timer”.

Fra Fortegnelsen over trolovede skal anføres et enkelt Eksempel: ”1799 d. 27. Jan. Den agtbare Unge-Karl Nicolaj Johansen Plumb og Velbaarne Jomfru Anne Helvig Marsvin blev trolovede”, men nedenunder er tilføjet: ”men blev ikke ægteviede, fordi de som uforligelige Mennesker rømte bort, hver paa sin Vej”. Trolovelsen som kirkelig Handling afskaffedes først ved Forordning af 4. Jan. 1799.

I Hjortdal Kirkebøger nævnes kun tre, som har staaet offentlig Skrifte, en fra hvert af Aarene 1761, 63 og 1771.

Da Biskop Broder Brorson autoriserede den efterfølgende Kirkebog (fra 1757) for Hjortdal, tilføjer han: ”Skrevet i Aalborg Bispereidence paa min elskelige Søns Hr. Ole Nicolaj Brorsons Ordinationsdag d. 2. Decembris 1757”, og han ønsker Guds Velsignelse over ham og hans Menighed. Denne Søn var nemlig lige blevet kaldet til Præst for Hjortdal, hvor han virkede til 1759.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1937, side 362-371)